

Prof. Dr. Cem SOMEL
“Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine”

Giriş

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) uygulamaya başlanmasının üzerinden yedi ay geçti. Programın faiz dışı bütçe fazlası hedefi gerçekleştirilmektedir. Buna mukabil asıl önemli olan büyüme, enflasyon ve diğer makroiktisadî değişkenlere ilişkin programın 2001 tahminlerinin tutmadığı ortaya çıkmıştır. Toplum bu gelişmeleri izlemektedir.

Burada GEGP'nin temel yapısı ve felsefesi üzerine bazı gözlemler sunacağım.

1. Güçlü ekonomi nedir?

Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP) “güçlü ekonomi”yi tanımlamamaktadır. GEGP Türkiye'nin atılım yapmasının önündeki engeller olarak yüksek enflasyonu ve kamu açıklarını göstermektedir (71. paragraf). Program, nihai hedefinin enflasyon sorununu çözmek, kamu dengesini sağlıklı bir yapıya kavuşturmak ve ekonomiyi istikrarlı bir büyüme ortamına sokmak olduğunu yazmaktadır. Güçlü ekonomi, buna göre, istikrarlı büyüyen ekonomidir.

Bizce güçlü bir ekonomi üretim kapasitesinde istikrarlı ve yüksek bir büyüme gerçekleştiren, teknoloji üretme yeteneğini hızla geliştiren, dış âlemden gelecek iktisadî şoklara karşı dayanma gücünü artıran bir ekonomidir.

Türkiye ekonomisinin büyüme oranı düşüktür. Sebebi yatırım yetmezliğidir. Kamunun üretim kapasitesini artırıcı yatırımları kısılmaktadır. İktisadî ortam, özel sektörü üretim kapasitesine yatırım yapmaktan caydırıcı mahiyettedir. Reel faiz hadleri yüksektir, paranın satın alma gücü istikrarsızdır, ve paranın dış değeri (kur) da istikrarsızdır.

İktisadî büyümenin istikrarsızlığı, ekonominin dış şoklara maruz kalmasındandır. Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi derinleşmektedir. Yatırım mallarında giderek daha çok ithalata bağımlı hâle gelmekteyiz. Ülke sabit sermaye yatırımında giderek daha çok yabancı sermayeye bel bağlamaktadır. Beslenmede dahi kendine yeterliğini yitirmektedir. İktisadî faaliyet hacmi spekülâtif sermaye hareketlerinin gelgitine tabi olmuştur.

2. Güçlü ekonomi nasıl inşa edilir?

Üretken yatırım seviyesini yükseltmek için reel faiz haddini düşürmek gerekir. Bunun şartı, kamu borcunda yüksek reel faizlere yol açan mekanizmaları tasfiye etmek, ve kamu borcunu süratle tasfiye etmektir. Makul reel faiz haddi, millî hâsılanın ortalama artış oranının altında (yani yüzde dördün altında) bir reel faiz haddidir.

Üretken yatırım seviyesini yükseltmek için kur istikrarsızlığını ve belirsizliğini azaltmak, bunun için de konvertibilitiyi sınırlandırmak ve uluslar arası finansal transferleri kontrol altına almak gerekir.

Üretken yatırım seviyesini yükseltmek için devletin, yatırım zaafı olan stratejik sektör ve alt sektörlerde, bizzat yatırımcı işlevi üstlenmesi gerekir.

Dış şoklara karşı ekonominin dayanıklılığını artırmak, toplumun temel ihtiyaçlarını üretme kapasitesini geliştirmekten ve ithalatı ikame eden yatırımlar yapmaktan geçer. Memleket ekonomisinin dünyadaki ticarî iş bölümüne katılma derecesini, ülkenin ithalat gereklerine göre, makul bir seviyede tutmak gerekir.

Mevcut dünya düzeninde AGÜler harcıâlem teknoloji ve vasıfsız emekle tüketim malları üretmekte ve ÇUŞlerin denetiminde yüksek teknolojlü ürünlerin montajını yapmakta ve bu ürettiklerini ucuz fiyata GÜlere ihraç etmektedir. GÜler, teknoloji üzerindeki tekelleri sayesinde, yatırım malı ihracatında büyük katma değerler kazanmaktadır. AGÜ'ler yatırımda GÜlerden ithalata muhtaçtır. Bu bakışsımsız ticarî iş bölümü AGÜlerden GÜlere, ucuz ihracat ve pahalı ithalat yoluyla reel kaynak transferlerine yol açmaktadır. Türkiye de bu tuzağın içindedir.

3. GEGP bu konularda ne diyor?

GEGP kamu borcunu tasfiye programıdır. Kalkınma perspektifi yoktur. Yatırıma ilişkin sayısal hedef koymamaktadır. "Yatırımı artırmak" sadece bir yerinde hedef olarak zikredilmektedir (30. madde). 20 Kasım 2001 tarihli niyet mektubunda, iktidarın IMF'ye "yatırım ortamını iyileştirmek" babında almayı taahhüt ettiği tedbirlerin çoğu, yabancı sermayedarları rahatsız eden denetim mekanizmalarını ortadan kaldırmayı amaçlayan mevzuat değişikliklerinden ibarettir. Programın ve uygulayanların büyüme hedefleri yoktur. Sadece büyüme tahminleri yapmaktadırlar. GEGP programı Türkiye'yi uluslararası iş bölümünde giderek daha dar bir alanda ihtisaslaşmağa sürüklemektedir.

Program, dışardan dayatılan iş bölümü çerçevesinde Türkiye'yi gıdasını ithal eder duruma getirmektedir. Program, şeker yasasına ilişkin 50. maddede "Türk insanı daha ucuza şeker tüketecektir" yazmaktadır. Bu kısa cümle programın "başka ülkelerden daha ucuza üretmediğin hiç bir metaı üretme, ithal et" ilkesini yansıtmaktadır. Metinde 11 defa geçen "etkinlik" kavramının esas anlamı budur. Etkinlik, malı veya girdiyi en ucuza temin etme ilkesi olarak, işletme idaresinde makul bir ilkedir. Ama az gelişmiş bir ülkenin ne üreteceğini etkinlik ilkesine göre belirlemek oranın sömürgeleşmesini kabul etmek demektir. Hatta, Türkiye gibi, bölgelerin gelişme seviyeleri arasında uçurumların bulunduğu bir ülkede, yatırımların dağılımını etkinliğe göre belirlemek, uçurumları büyütmeden başka bir netice vermez. Zira serbestçe işleyen kapitalizmin temel eğilimi, sosyal sınıfları ve coğrafi bölgeleri homojenleştirmek değildir; farklılaştırmaktır.

4. GEGP'nin öngördüğü borç tasfiye yöntemi adaletsizdir ve sürdürülemez.

Türkiye'nin dış borç ödemelerini askıya alarak borç ödemelerini yeniden takvimlendirmesi gerekir. Borç ödemelerini askıya almak borçluya pazarlık avantajı sağlar ve borcun daha ehven şartlarda ödenmesini temin eder. Alacaklının uğradığı zarar, zaten kredi verirken faiz haddini şişiren risk primiyle karşılanmıştır.

Dış borç ödeme takvimini yeniden düzenlemenin, ilerde yeniden borçlanmayı zorlaştıracığı doğrudur. Ama Türkiye’de güçlü bir ekonomi inşa edilecek ise, tasarruf oranını %22’den %30’un üzerine çıkarmadan yabancı kurumlardan borçlanmaya gitmek zaten akla ve mantığa sığmaz. Türkiye kendi tasarruflarını o ölçüde artırdığında kredi bulmak kolaylaşır. Türkiye’nin her hâlükârda ticaretle bağlantılı olmayan kısa vadeli sermaye girişlerine izin vermemesi gerekir.

Öte yandan kamunun iç borcu, faiz dışı bütçe fazlalarıyla ödeyerek tasfiye edilecek boyutu aşmıştır. Toplum, alinteri mahsulü millî hâsılasının %5-6’sı gibi büyük bir kısmının yıllarca tefecilere transferine tahammül etmez. İç borcun toplumsal vicdanın kabul edeceği tasfiye şekli (1) hiç değilse bir kısmını olağanüstü bir servet vergisiyle ödemek, (2) kalan borcun ödemelerini finans sistemini likidite sıkıntısına sokmamak kaydıyla, idarî kararlar uzun vadeye yaymak, ve (3) kalan borç idare edilirken, devletin bankalar üzerindeki yaptırımlarını kullanarak, bunların borcu makul reel faiz hadlerinde tutmasını sağlamaktır. İktidar bunlardan ikincisini yapmağa teşebbüs etmiştir, ama bu sorunu çözmeye yetmez. 20 Kasım 2001 tarihli niyet mektubunun 10. paragrafında iktidar, kamu bankalarındaki fazla likiditeyi Hazine’nin özel sektörden borçlanma ihtiyacını düşürmekte kullanacağını taahhüt etmektedir. Benzer şekilde, özel bankaları kamu borcunu düşük reel faizle tutmaya mecbur etmek, şimdiye dek milletin hazinesinden anormal reel faizler alan bu kurumlara karşı haksız bir uygulama olmayacaktır.

Sonuç olarak, toplumu borç ödemek için faiz dışı bütçe fazlası vermeye zorlamak, aynı zamanda dış ödemeleri düzeltmek için merkez bankasının net iç varlıklarının artışını kısıtlamak, ekonomiyi daraltan ve halkı yoksullaştıran politikalarıdır. Bu daraltıcı politikaları uygularken iktidarın son niyet mektubunda Türkiye’de 2001’in ikinci yarısındaki iktisadî daralmayı münhasıran 11 Eylül hâdisesine mal etmesinin mantığını ancak Dünya Bankası iktisatçıları anlayabilir. Türkiye’yi bütünüyle çok uluslu şirketlerin serbest ticaret bölgesine ve spekülâtif sermaye hareketlerinin serbest vurgun alanına çeviren GEGP, ekonomiyi güçsüzleştirecek ve fakirleştirecektir.

Türkiye GEGP’na mecbur ve mahkum değildir. Türkiye halkının büyük çoğunluğunun istikrar, bağımsızlık, kalkınma ve sosyal adalet özelemlerine cevap veren bir program mevcuttur. Bu, Emek Platformunun Programıdır. Bu program uygulanabilir gerçekçi bir programdır. Emek Platformunun Programında ana hatları çizilen strateji uygulamaya konmadığı takdirde Türkiye’nin toplumsal ve iktisadî çözülmesinin önünü almak mümkün değildir.